

Юрій Покальчук

ПРЕСА І КНИГОВИДАННЯ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

(повоєнний період)

Автор подає відомості про створення повоєнного осередку української діаспори у Великобританії, характеризує певні політичні спрямування і течії, які прагнули відбити свої концепції та погляди в періодичній пресі. Йдеться про видавничу діяльність різних українських спілок і об'єднань, зокрема Української видавничої спілки, журналу «Визвольний шлях». Розповідається про внесок українських науковців, письменників і художників у розв'яз української справи.

У січні 1946 р. в Англії було офіційно зареєстровано організацію Союз українців у Великій Британії (СУБ).

Одразу відзначимо, що розбіжність у політичних поглядах членів новоутвореної української організації була доволі значна. Серед українців, які по війні опинилися у Великобританії в одній організації, діяло понад десяток різних політичних партій.

На початок створення СУБу, котрим керував колишній канадський офіцер Б.Панчук, в його складі було чимало канадських громадян. Саме канадські українці і стали основними фундаторами спочатку свого українського осередку, а потім прилучилися до «Українського клубу» в Манчестері, де була нечисельна українська громада, що існувала ще з початку століття. З часом об'єдналися в окрему організацію й українські вояки, які перебували в польській армії. Ці групи й створили СУБ. Невдовзі почала виходити (на циклостилї) офіційна газета його управи «Наш клич» (у 1951 р. перейменовано в «Українську думку»).

Газета інформувала про побут українців, давала оголошення, вістки зі світу, повідомлення, які просочувалися через кордон України. Окремо стали виходити й збірники до певних подій. Один з перших - «Спіть, хлопці, спіть», присвячений пам'яті видатних діячів української національної боротьби С.Петлюри та Є.Коноваль-

ця (ред. П.Пігічин, худ. оформлення Т.Стадничука, 1945 р.). Члени Організації українських націоналістів (ОУН) наприкінці 1946 р. випустили невеличкий журнал «Друг», в якому приділялося чимало уваги подіям в Україні і, зокрема, боротьбі загонів УПА проти більшовицького режиму. Ця інформація викликала бурхливу реакцію тих українців з Канади, які досі звістки про боротьбу УПА проти радянського режиму сприймали як вигадки. Не виходячи з лав СУБу, члени ОУН, оскільки треба було шукати нові шляхи пропагування національних ідей та подій про національно-визвольну війну в Україні, створили своє видавництво «Основа», яке й почало згодом випускати тижневик «Український клич» (фундатори - Г.Драбат, І.Булка, П.Пігічин, В.Олеськів, В.Совінський, М.Фулавка, І.Богатирчук та англієць Поллард, котрий, не отримавши сподіваного прибутку на вкладені кошти, згодом відійшов від справи).

Газета виходила з 1947 р. Головним співробітником ї був Д.Донцов, активно працювала Ірена Заблудовська, до редколегії входили Г.Драбат, П.Пігічин.

У тижневику висвітлювалися події в Україні, протистояння українських націоналістичних сил радянському режиму. «Український клич» припинив існування в 1948 р. через матеріальні причини. Діяльність його було продовжено двома (виданими на циклостилї) номерами «Української пресової

служби». Англomовна сторінка видання давала змогу зацікавленим англійцям і державним службам Великобританії знайомитися з подіями в Україні.

З 1950 р. почав виходити (англ. мовою) місячник «Українська інформаційна служба» (світ побачило 13 номерів). Продовженням цього видання став «Український обсервер»* (січень 1952 - вересень 1954 р., випущено 18 номерів). Його наступник - кварталник «Ukrainian Review» (видання СУБ, функціонує й досі).

Крім цього виходило чимало книжок і брошур з української тематики англійською мовою, зокрема ті, що публікувалися коштом Шотландської ліги європейської свободи (інші видання здебільшого фінансувалися українцями).

У січні 1948 р. було видруковано перший номер «Визвольного шляху» (до 1950 р. поширювався тільки серед членів ОУН та їхніх прихильників). Спочатку журнал виходив циклостильовим способом (обсяг від 18 до 54 стор.). Перші числа друкувалися в таборі для військовополонених дивізії «Галичина» (поблизу Шербурн-ін-Елмет), де колишні «дивізійники» А.Микулін, Є.Попівський, Я.Рибалт, Б.Микитин, Б.Маців, В.Яворський уклали його, а Г.Драбат, В.Олеськів, В.Василенко, перебуваючи поза табором, писали статті й допомагали видавати журнал.

Згодом друкування часопису

* Обсерватор (обсервер) - спостерігач.

перенесли до Лондона, де над ним безкорисливо працювали П. Широкий, М. Терлецький, Г. Марків та ін. (Видавець «Визвольного шляху» з весни 1951 р. - Українська видавнича спілка, УВС)*.

Коштом однодумців було придбано будинок у Манчестері. Там мав розташуватися видавничий центр, але з різних причин його створити не вдалося. Цей будинок було продано й куплено інший у Лондоні на Ліверпуль Роуд, де з 1963 р. УВС знаходиться й досі.

Спілка розгорнула широку видавничу діяльність - випускалися українські періодичні видання, святкові листівки, запрошення тощо. За рік виходило щонайменше дві-три книжки. Приміром: «Смерть» В. Антоненка-Давидовича, «Страх» О. Звичайної, «Націоналізм» Д. Донцова, «Люборацькі» А. Свидницького, «Енеїда модерна» Л. Полтави, «Історія української культури» В. Січинського, «Під трьома окупантами» В. Мечника тощо.

УВС друкувала також щомісячник «Наша церква» (орган Української Греко-Католицької Церкви), «Відомості Української Автокефальної Православної Церкви». Випускаються журнали «Авангард» (орган Спілки української молоді), «Сурмач» (орган Об'єднання бувших вояків України), «Юні друзі», журнал для шкільної молоді).

Журнал «Визвольний шлях»** (на сьогодні вийшло понад 570 номерів) як орган ОУН основою своєї громадсько-політичної позиції має ідеологічну базу цієї організації. Особа, родина, нація як еволюційна й рушійна сила в розвитку світової історії та державництва, а відтак боротьба за національну державу є головним завданням українського народу. В часописі друкуються історичні матеріали, переклади з літератур різних країн світу, переважно поезії. В перекладах подибуємо імена Леопольда де Ліля, Альбера Камю, Джозефа Конрада, Х. Ортеги-і-Гассети, Г. Гейне, Ф. Шіллера, А. Рембо, Й. В. Гете, Г. Гессе, Дж. Леопарді, Р. Фроста, П. Валері та ін.

Українська інформаційна служба (УІС) (голова дирекції -

М. Матвіївський) нині об'єднує колишню Українську видавничу спілку та УІС*.

Діяльність УІС поширилася в нашу державу, де зареєстровано її представництво як юридичної особи, що допомагає здійсненню інформаційної та видавничої справи. Спільно з цим представництвом, а точніше, спираючись на його інформацію, УІС видає щотижневий бюлетень українською мовою, де подаються всі головні події в Україні протягом тижня та їх політичний коментар.

Головою дирекції УВС упродовж багатьох років був В. Олесків (з 1951 р. неодмінний секретар «Визвольного шляху», а з 1995 - і секретар УІС). Редактор журналу - І. Дмитрів. Коштом української громади Великобританії та Канади УВС видала й передала в Україну як подарунок 50 тис. примірників «Історії Українського війська» І. Крип'якевича за виданням І. Тиктора (Львів, 1936; Вінніпег, 1956, завдяки підтримці Конгресу українських націоналістів)**.

Номери «Визвольного шляху» (за всі роки існування), усі публікації СУБ, кілька цікавих видань УВС у Лондоні (загальним обсягом - 500 од.) 1993 року було передано в ЦНБ ім. В. І. Вернадського.

Крім УВС, українську літературу, хоч і меншим накладом, видають й інші українські організації у Великобританії. Певний час у 50-ті роки паралельно з «Українською думкою» виходили газета «Наше слово» (друкований орган безпартійних українців у Великобританії), журнал «Ранок» (неперіодичний орган СГД), газета «Гетьманець» (видавці - група прихильників гетьмана П. Скоропадського)*. Свій бюлетень видає й

*У будинку УІС є Музей української визвольної боротьби ім. Степана Бандери, де зберігаються експонати, фотографії та документи з часів збройної боротьби ОУН-УПА в Україні під час і після другої світової війни, свідчення очевидців українського руху опору, починаючи з 60-х років і до постановня незалежної Української держави. Експонуються тут й особисті речі та документи провідника ОУН, діє постійна фотовиставка, що відбиває його життя і діяльність.

** Т.1 - Княжа і козацька доба; Т.2 - Визвольна війна України в 1917 - 1920 рр.; Т.3 - Карпатська Січ; Перша дивізія УНА; Українська Повстанська Армія (УПА); Сучасні Збройні Сили України.

Об'єднання українців у Великій Британії. Нестабільно, але виходить бюлетень Легію українських повстанців.

Упродовж багатьох років «Українську думку» редагував С. Фостун (голова Товариства українських літераторів (ТУЛ), автор кількох історичних романів, ліричних есе та численних публіцистичних статей).

В українській періодичній пресі публікувалися твори нині покійних українських письменників з Великобританії Миколи Вереса (Андрія Клименка), обдарованого поета, і Віталія Бендера, автора кількох книг повістей та оповідань, цікавого прозаїка, літописця воєнних часів. Мешкають і друкуються у Великобританії й український драматург О. Де, п'єси котрого йдуть в деяких театрах України, публікують свої твори члени ТУЛу Б. Шкандрій (Богдан Бора), автор кількох книг поезій, ліричний поет А. Легіт, поет-гуморист Й. Біло та поетеса Тоня Ша-лапай.

Але найбільше виділяються серед українських письменників та науковців в Англії Михайло Демкович-Добрянський і Галя Мазуренко. Внесок їх у царину українського слова непересічний і вагомий. Нещодавно М. Демковичу-Добрянському виповнилося 90 років. У 1949 - 1950 рр. він був редактором «Української думки», 17 років працював директором української філії радіо «Свобода» в Мюнхені. Останні десятиліття живе у Великобританії. Автор наукових монографій «Українсько-польські стосунки у ХІХ сторіччі» (Мюнхен, Український вільний ун-т. Серія: Монографії. Ч.13. - 1969), «Потоцький і Бобжинський - цісарські намісники Галичини 1903 - 1913» (Рим, видання Укр. католицького ун-ту св. Климента. Т. LIX. - 1987), «Україна і Росія» (Рим, там само. - 1989; Львів, 1993), численних статей на суспільно-політичні теми.

Галя Мазуренко, якій виповнилося 95 років, видатна художниця і поетеса, замолоду член війська УНР, нагороджена орденом, який їй вручив С. Петлюра. Її творчість, що нині широко відома в Україні, є предметом дослідження багатьох наших науковців.

*Активно виходила за життя сина П. Скоропадського, Данила, і згасла поступово після його наглої смерті.

* Збори по заснуванню Спілки відбулися 15 травня 1949 р., а 27 червня вона була офіційно зареєстрована.

** З січня 1954 р. часопис перейшов на книжковий формат (128 с.).

Згадаємо й непересічного вченого-історика, автора численних праць з української історії та культури В.Щербаківського, який жив і працював в Англії, історика В.Шаяна, художника й науковця Р.Лісовського, вченого, професора Лондонського університету В.Свободу, який спільно з Б.Нагайлом випустив книгу «The soviet disunion» («Радянський анти-союз») (Лондон, 1989).

Українські питання в англійській пресі активно популяризують молоді журналісти А.Крушельницький

та А.Лелів, М.Бойцун, Т.Кузьо, Я.Кошів. Плідні і творчі пошуки викладача Українського католицького університету при товаристві св. Софії в Лондоні, науковця і журналіста П.Цимбалістого.

Попри усі проблеми, які дедалі нагальніше постають перед українською еміграцією з відходом у вічність представників старшого покоління, попри те, що молодше покоління йде шляхом англізації і все більше відсторонюється від українських справ, є немала частина молодшої генерації, яка

прилучається до них. Так, наприклад, нинішній керівник УІС, голова її дирекції М.Матвіївський та його заступник С.Олеськів, голова Союзу українців Британії Л.Мазур, секретар СУБу Ф.Курляк народилися після війни у Великобританії.

Отже, українська справа у Великобританії продовжується, й естафета від батьків, організаторів українського життя у цій країні, переходить до молодших британських українців.

РЕЦЕНЗІЇ

Україна: Історія. Народознавство: Анотований бібліографічний довідник / Рівненська державна обласна бібліотека; Укладач К.В.Краєвська. - Рівне, 1994. - 181 с.

Рівненська державна обласна бібліотека підготувала й видала анотований бібліографічний довідник «Україна: Історія. Народознавство». Його основу складають опубліковані в 1990-1992 рр. монографії вітчизняних та зарубіжних дослідників, науково-популярні праці, журнальні статті з питань вітчизняної історії та культури. Видання включає понад 2700 бібліографічних записів. У процесі його створення переглянуто понад 50 назв українських журналів.

Усі бібліографічні описи супроводжуються короткими анотаціями, які дають уявлення про зміст публікації. Іменний, предметний та географічний покажчик допоможуть швидко відшукати інформацію про згадуваних у публікаціях осіб, географічні об'єкти тощо.

Довідник складається з двох частин: 1. Витоки та обереги пам'яті. 2. Спадщина. У восьми розділах першої частини зібрано

інформацію з історії України та її народу, з історії українського війська, національної символіки, а також з питань фольклорно-етнологічних особливостей української нації (про національний одяг, кухню, житло, народні промисли тощо). В другій містяться відомості про національну культуру, мистецтво, обряди, народну творчість та літературні процеси.

У довіднику поряд з інформацією загального характеру є багато відомостей про літературу з історії нашого краю. Вона згрупована в окремі розділи: «Козаки і Рівненщина», «Міста Рівненщини» та ін.

Праця прислужиться педагогам шкіл, викладачам вузів та технікумів, ученим, студентам, старшокласникам, усім, хто цікавиться питаннями історії та культури українського народу, а також краєзнавцям.

В. Мисан

Анотований бібліографічний довідник «Україна: Історія. Народознавство» це своєрідний банк даних видань за 1990 - 1992 рр. з історії України та різноманітний матеріал з народознавства.

Вдале поєднання цих двох дисциплін - історії України та народознавства - сприятиме їх кращому освоєнню, осмисленню та вивченню.

Матеріал побудовано блоками за тематикою. Крім назви подано короткий зміст видання, що полегшує читачеві вибір необхідної публікації.

Зважаючи на вже відомі в народознавстві умовності, виділяти окремо теми, які формують духовний світ українця, і матеріальну культуру - у довіднику інформацію подано до вільно. Наприклад: свята та звичаї, весілля можна віднести до духовності, а до матеріальних - житло, одяг та ін.

У виданні виділено шрифтом основне, подано чотири

допоміжних покажчики. Народознавство охоплює широкий аспект інформації. В наукових закладах дисципліна це нова, програми шкіл та вузів ще тільки нарощують певні напрями і систематизацію, а тому анотований довідник буде неоціненним помічником у виборі необхідних джерел.

Марія Немиро

© Мисан В.О., Київ, 1996
© Немиро Марія Михайлівна, Київ, 1996

Виставка, присвячена 150-літтю від дня народження Віктора Кирпичова, ректора і професора Київського політехнічного інституту, підготовлена бібліотекарем I категорії Світланою Шостак (культурно-просвітницький центр ЦНБ)

